

Гусєва С. О., ОНМА
Журавльова Т. О., ОНУ ім. І. І. Мечникова

ГОЛОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ

В статье рассмотрены основы формирования региональных инновационных комплексов и определено их место в экономике Украины. Обоснованы пути совершенствования инновационной инфраструктуры страны и регионов.

The article throws light upon the grounds of innovation complexes formation; it defines their place in economics of Ukraine. The authors give grounds for the ways of the country's and the regions' innovation infrastructure improvement.

Розвиток економіки регіонів, здійснення організаційних заходів щодо інноваційного розвитку, а також накопичений підприємствами регіону досвід співпраці з іноземними партнерами та інвесторами створюють умови для подальшого зміцнення позитивного іміджу країни та регіонів, хоча в деяких із них ще відсутні сприятливі умови для інновацій.

Утвердження інноваційної стратегії не може здійснюватися без належного вивчення та обґрунтування ролі і значення регіональних інноваційних комплексів. Саме тому дане питання набуває актуальності.

На сучасному етапі вченими вже зроблено перші спроби у дослідженні структурних властивостей та особливостей інноваційного розвитку, обґрунтовано стратегію ендогенного науково-технічного прогресу через динаміку технологічних змін. Так, у наукових працях: О. В. Бабінської, О. В. Верченко, А. Я. Кузнецової, Ю. В. Полякової, О. А. Федірко та інших розроблялися теоретичні засади інноваційної діяльності, вироблені рекомендації щодо формування регіональної інноваційної системи, її фінансового забезпечення. [1-10]. Особливу увагу слід звернути на дослідження В. В. Тарасової, в яких досить докладно розроблені теоретичні аспекти, організаційно-правові засади, фактори формування, становлення регіонального інноваційного комплексу [7-9]. Однак ще існує низка важливих проблем щодо активізації формування регіональних інноваційних комплексів, побудови системи їх фінансового забезпечення, ще бракує фундаментальних досліджень у цій сфері.

Метою статті є аналіз регіонального інноваційного розвитку країни, зокрема, його складової – регіональних інноваційних комплексів.

У період динамічного розвитку глобального інноваційного розвитку необхідним є пошук і обґрунтування адекватних методів, форм і засобів регулювання із відповідним інституційним та інфраструктурним забезпеченням на національному та глобальному рівнях.

На сучасному етапі економічне зростання має забезпечуватися постійним випереджуючим структурним оновленням. Це стає можливим за умов оптимальної взаємодії традиційних і нових факторів, ефективного використання внутрішніх і зовнішніх інноваційних ресурсів, врахування передумов і постійних змін середовища розвитку [1, 12].

Основними елементами стратегії інноваційного розвитку мають стати визначення інноваційно-інвестиційного клімату, інноваційного потенціалу держави, збільшення ступеня впливу інноваційних факторів з метою розробки і реалізації інноваційних проєктів.

В Україні створено основні державні інститути і законодавчо-правове забезпечення, необхідне для реалізації інноваційної моделі розвитку. Державне регулювання і стимулювання діяльності інноваційних інфраструктурних організацій здійснюється за трьома напрямками: безпосереднє регулювання (законодавчо-нормативна база, адміністративні заходи), управління державною власністю і державним сектором (наукова і матеріально-технічна база, будівлі, споруди і території), опосередкований вплив на інвестиційні процеси (активізація конкуренції в інноваційному секторі, посилення вимог до здійснення експертизи інноваційних проєктів у рамках СЕЗ) [5, 50-55].

Законодавство щодо розвитку регіональних інноваційних процесів складається відповідно законам: «Про державну підтримку інноваційної діяльності», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про охорону наукового відкриття», «Про патенти та патентування», «Про ринок науково-технічної продукції»; оновлена Концепція про створення С (В) ЕЗ, прийнята Концепція створення та функціонування регіональних інноваційних комплексів, відповідно до якої кожен регіон має розробити власну Програму інноваційного розвитку. Сьогодні законодавчо-нормативна база включає близько 70 документів, однак усі вони потребують удосконалення [6].

Стратегія становлення інноваційної економіки є невід'ємною частиною загальної стратегії розвитку держави, вона орієнтована на визначення і досягнення перспективних цілей в умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються в світовій економіці, які корегуються зовнішньоекономічним середовищем та визначають економічну незалежність України. Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки України фактично розпочався у 2005 році, а завершення його передбачалося до 2015 року. В цей час почалася розбудова сучасної інфраструктури інноваційної діяльності на державному та регіональному рівнях і планувалося надати фінансову, інформаційну, правову, маркетингову підтримку інноваційним проектам на засадах розвитку мережі інноваційних структур; створення виробництв, що реалізують новітні технологічні уклади та забезпечують реалізацію наявних в українській економіці конкурентних переваг в інноваційній сфері та вихід на внутрішній і зовнішній ринки з наукомісткою продукцією світового рівня. Але, на жаль, нестабільна економічна ситуація наступних років та світова економічна криза загальмували даний процес. [2, 218].

В вирішенні цієї проблеми велику роль мають відігравати регіональні інноваційні процеси, використання яких у зовнішньоекономічній стратегії надасть поштовх вітчизняній економіці до позитивних зрушень, економічного зростання та забезпечить реалізацію економічних інтересів України на міжнародних ринках [10, 220-229].

На початку XXI століття вже 90,4 % підприємств України опанували виробництво нових видів продукції; 23,5 % – впроваджували нові технологічні процеси; 13,9 % – здійснювали комплексну механізацію й автоматизацію виробництва. Однак за останнє десятиріччя значно знизилася частка ВВП, що спрямовується на фінансування науки і НІОКР, яка у 1991 р. складала 2,47 %, а сьогодні близько 1,3 % (Швеція – 3,7 % від ВВП; США – 2,8; Німеччина – 2,4 %). Система державної фінансової підтримки інноваційної діяльності в Україні не відповідає сучасним вимогам і відрізняється значною кількістю пріоритетів, що не дозволяє докорінним чином модернізувати промислове виробництво [3, 18-21; 6].

Нестабільна економічна ситуація наступних років та світова економічна криза загальмували даний процес. Відсутність комплексного підходу до реалізації інновацій стримує економічний

розвиток. У цьому зв'язку принципово важливим є підвищення ступеня інтеграції науки, техніки і виробництва.

Країни з транзитивною економікою не в змозі вийти з економічної кризи та провести глибокі структурні перетворення без залучення й ефективного використання іноземних інвестицій. Спираючись на світовий досвід, акумулюючи підприємницький, державний та змішаний капітал, забезпечуючи доступ до сучасних технологій і менеджменту, іноземні інвестиції не тільки сприяють формуванню національних інвестиційних ринків, а й активізують інші факторні ринки та ринки товарів і послуг. Крім того, вдале застосування іноземних інвестицій, як правило, сприяє макроекономічній стабілізації, дає змогу розв'язувати окремі соціальні та регіональні проблеми трансформаційного періоду. Тому зважаючи на досить обмежені джерела внутрішнього інвестування в Україні, залучення іноземного інвестора, особливо у формі прямого інвестування, набуває важливого практичного значення.

Згідно з основними закономірностями та тенденціями розвитку світогосподарських зв'язків формуються регіональні інноваційно-активні комплекси із високою щільністю та рівнем концентрації економічної діяльності. Аналіз світового досвіду функціонування регіональних інноваційних структур дозволив визначити види регіональних інноваційних комплексів та особливості усталених (європейська, англо-американська, японська) та таких, що формуються, моделей регіональних інноваційних процесів (китайська, пострадянська). Найістотнішими чинниками розвитку англо-американської моделі є: високий рівень витрат на наукові дослідження; висока координація досліджень у цивільній та оборонній сферах; тісні зв'язки між вузівським сектором науки і промисловістю, розвинутий ринок венчурного капіталу; сприятливі психологічні передумови; потужна система правового захисту. Базовими для японської моделі є принципи: суспільної корисності; превалювання суспільних інтересів над особистими; наявність коопераційних зв'язків між промисловістю, банківською сферою та сферою освіти; розширення бази фундаментальних досліджень; висока здатність до адаптації технічної інформації. Особливостями європейської моделі регіональних інноваційних процесів є: переважання удосконалення інновацій; проведення НДДКР на коопераційній основі; значне фінансування НДДКР, що проводяться малими та середніми фірмами, в межах програм

регіонального, національного та європейського розвитку; активізація формування загального європейського простору в галузі освіти, науки та інновацій [7, 173-176; 9, 235].

Визначені елементи, наявність яких є запорукою формування сприятливого мікросередовища комплексу, зокрема наявність закладів вищої та середньої професійної освіти в сфері високих технологій та відповідно до галузевої спеціалізації комплексу, велика частка сервісних компаній, превалювання приватних та колективних компаній, повний спектр фінансових, маркетингових, консультаційних фірм, обов'язкова наявність бізнес-інкубатора, кількісне переважаювання малих, середніх та молодих фірм, ефективний органічно вбудований механізм управління.

Провідну роль у формуванні регіонального інноваційного комплексу відіграє аналіз мотивів до здійснення інноваційної діяльності суб'єктами комплексу. Ідентифікація інноваційних, інвестиційних та інфраструктурних мотивів, а також групи ресурсних та цільових є одним з головних елементів побудови концепції регіонального інноваційного комплексу та ефективного вирішення завдань підготовчого, проектувального, інвестиційного та інноваційного етапів його розвитку [4].

Збереження темпів економічного зростання в межах 6-7 % щорічно передбачає необхідність створення механізмів спрямування до 70 % інвестицій у розвиток високотехнологічних та інноваційних виробництв [8, 116-128]. При цьому середовище, сформоване в межах регіонального інноваційного комплексу, є найбільш сприятливим для розвитку таких виробництв. Слід зазначити наявність чинників, що стримують подальший розвиток інноваційної сфери в Україні, а саме: концентрація інновацій у ВПК; незважаючи на досить високий рівень фундаментальних досліджень, низький рівень їх комерціалізації; недостатня ефективність та незадовільне фінансування НДДКР; скорочення обсягів та зниження якості роботи науково-дослідних та дослідно-конструкторських структур на підприємствах; відсутність реальних дієвих механізмів для фінансування інновацій; розрізненість окремих етапів інноваційного процесу; відсутність досвіду щодо формування та функціонування регіональних інноваційних структур [9, 236].

Таким чином, створення та розвиток регіональних інноваційних комплексів забезпечить перехід до інтенсивного типу економічного зростання, структурну перебудову економіки,

оптимізацію структури форм власності у суспільстві та структури державного управління і як наслідок, формування середнього класу, позбавлення малого та середнього підприємництва. Тому необхідно швидке оновлення технічного та технологічного рівня країни, що забезпечить збереження та відновлення її науково-технічного потенціалу, вирівнювання показників економічного розвитку регіонів, раціональне використання ресурсів, оптимізацію джерел фінансування науки.

Література:

1. Бабінська О. В. Економічний потенціал регіону: методичні підходи до його оцінки // Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ. Вип. II. – Чернівці: АНТ, 2003. – С. 163-175.
2. Верченко О. В. Інновації у стратегії формування зовнішньоторговельної політики України // Науково-практич. конференції УАЗТ. – К.: Видав. УАЗТ, 2001. – С. 218-220.
3. Кузнєцова А. Я. Фінансові механізми стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності: Моногр. – Львів: Львів. банків. ін-т, 2004. – 16, 27 с.
4. Одеський регіональний центр інновацій та технологій // <http://oda.odessa.gov.ua>.
5. Полякова Ю. В. Методичні засади визначення рівнів економічного розвитку регіонів // Проблеми науки. – К.: Київ ЦНТЕІ, 2002. – № 2. – С. 55.
6. Стратегія соціально-культурного розвитку Одеської області до 2015 р. // <http://gue.odessa.ua>.
7. Тарасова В. В. Теоретичні аспекти становлення регіонального інноваційного комплексу // Зб. Наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – Вип. 157. – С. 173-182.
8. Тарасова В. В. Організаційно-правові засади формування та функціонування регіонально-інноваційних комплексів // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. – К.: КНЕУ, 2002. – Вип. 6 (13). – С. 115-122.
9. Тарасова В. В. Фактори формування регіональних інноваційних комплексів / Зб. наук. пр. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2003. – Вип. 34. – С. 230-236.
10. Федірко О. А. Інституціональні передумови формування інноваційної моделі розвитку економіки України // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. пр. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. – Вип. № 3. – С. 220-229.